

УДК 025:004

Віталіна Шкаріна,

наук. співробітник Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського

Латентна та афінна підсистеми довідково-бібліографічного апарату бібліотеки

У статті окреслено підходи до визначення структури довідково-бібліографічного апарату бібліотеки як системи, розкривається значення для його повноцінного функціонування латентної та афінної бібліографічної інформації.

Ключові слова: довідково-бібліографічний апарат, класифікація бібліографічних ресурсів, латентна бібліографічна інформація, афінна бібліографічна інформація.

Можливості використання людиною знань напряму залежать від якості включення їх до системи документних комунікацій та ефективності пошукових механізмів, які використовуються для його знаходження. Довідково-бібліографічний апарат (ДБА) бібліотеки є системою згорнутої інформації про документи і знання, призначеною для пошуку документів, знань та інформації про них. Розуміння архітектури системи з усіма її підсистемами та елементами дає змогу ефективно здійснювати багатоаспектний, максимально повний пошук необхідної інформації.

Мета статті – окреслити підходи до визначення структури ДБА бібліотеки як системи загалом і запропонувати поняття її латентної та афінної підсистем.

Широке коло питань, що безпосередньо та опосередковано пов'язані з ДБА бібліотеки, свого часу досліджували І. П. Антоненко, Т. В. Добко, Л. А. Дубровіна, О. П. Коршунов, К. В. Лобузін, І. Г. Моргенштерн, Т. П. Павлуша, К. Р. Симон, М. С. Слободяник, М. Б. Сорока, В. І. Терешин, М. Т. Толкачов, Л. Я. Філіпова, В. А. Фокеєв, Г. М. Швецова-Водка та ін. Значна кількість праць, присвячених окремим елементам ДБА, поєднується з відсутністю на сьогоднішній день комплексного бібліографознавчого дослідження.

Уявлення про структуру ДБА бібліотеки склалося емпірично ще у 30-ті роки ХХ ст. і виросло з осмислення практики роботи бібліотек. Донині воно залишається істотно незмінним з несуттєвими відмінностями між дефініціями. До появи та розвитку інформації на машинозчитуваних носіях стандарт визначав ДБА як сукупність:

- довідкових і бібліографічних видань;
- бібліотечних каталогів і картотек [1, с. 127].

У фаховій літературі ДБА подавався переважно як система, складниками якої є:

- довідково-бібліографічний фонд (ДБФ);
- система каталогів і картотек;
- фонд виконаних довідок [2, с. 45].

Розвиток електронних інформаційних ресурсів не вніс суттєвих коректив у традиційну схему:

- ДБФ;
- каталоги і картотеки, електронний каталог (ЕК), бібліографічні бази даних (БД);
- фонд неопублікованих бібліографічних посібників (ФНБП) [3, с. 470].

Дехто з дослідників відділяє БД від карткових каталогів і картотек:

- ДБФ;
- бібліотечні каталоги і бібліографічні картотеки;
- бібліографічні БД;
- ФНБП [4, с. 189].

Розмежування карткових і електронних бібліографічних ресурсів І. Г. Моргенштерн, наприклад, обґрунтовує суттєвими відмінностями між ними: картковий каталог чи картотека, як правило, одноаспектні і їхні пошукові можливості значно поступаються можливостям, які мають бази даних [4, с. 93]. Дослідник наголошує на некоректності терміна «електронна картотека»: карткову, книжкову чи електронну форму може мати каталог, а картотека – лише карткову [4, с. 94].

Представлені варіанти структури ДБА бібліотеки слугують наочним інструментом орієнтації у ньому під час довідково-бібліографічної діяльності, але не відображають його сутнісних характеристик і є достатньо умовними. Адже каталоги, картотеки, як і покажчики у ДБФ, є бібліографічними посібниками – неопублікованими, у картковій формі, відкритого типу: каталоги – посібниками, що відображають фонд бібліотеки і містять адресну інформацію (шифри зберігання); картотеки – посібниками, котрі включають переважно аналітичні описи і відображають інформацію, як

правило, безвідносно до конкретного фонду або ж можуть розкривати певну частину фонду і факультативно включати адресну інформацію. Списки літератури з архіву виконаних довідок – це також неопубліковані бібліографічні посібники. У цьому сенсі поняття ДБА і ДБФ є тотожними, на що вже зверталась увага у публікаціях [5; 6].

Відмінний від попереднього підхід до визначення основних частин ДБА ґрунтується на різному характері інформації, що вміщується, – повнотекстової, фактографічної, документографічної. Зародки такого підходу у бібліографознавстві з'явилися ще у 60-ті роки ХХ ст. Вони зафіксовані у словнику бібліографознавчої термінології К. Р. Симона. Автор підкреслює протилежність бібліографічної інформації (відомості про літературу з питання) і фактографічної (інформація по суті того ж питання) [7, с. 18]. У практичній діяльності бібліотек це відображено поділом складових ДБФ на бібліографічні посібники та довідкові видання. Спроба відійти від традиційного поділу ДБА бібліотеки була здійснена також М. Т. Толкачовим [8], який пропонував ділити його на дві частини: довідкову і бібліографічну.

У процесі стрімкого розвитку інформатики склався усталений поділ вторинних ресурсів (згорнутих документів) на документографічні та фактографічні. Слід зазначити, що на умовність такої класифікації звертали увагу А. В. Соколов, В. А. Фокєєв [9; 10] та інші дослідники, адже за своєю сутністю бібліографічна інформація також є фактографічною, бо документ описується як факт дійсності. З іншого боку, у тлумаченнях бібліографічної інформації, запропонованих іншими фахівцями, підкреслюється саме її вторинність, тому що вона інформує про інший документ. Коментуючи ці суперечності при класифікації комп'ютерних бібліографічних ресурсів, Г. М. Швецова-Водка зауважує, що «в зв'язку з тим, що назва «фактографічні» вже закріпилася як протиставлення «документальним» (бібліографічним) базам даних, цей термін залишився незмінним» [11, с. 123].

На нашу думку, первинний поділ ДБА бібліотеки як системи вторинної інформації цілком обґрунтовано може відштовхуватися від виділення двох основних складових – документографічної і фактографічної, кожна з яких відображає друковані, карткові та електронні форми. До того ж, має бути враховане їхнє взаємопроникнення: наявність фактографічної інформації у бібліографічних посібниках та наявність бібліографічної інформації у фактографічних ресурсах. Такий

поділ не лише враховує природу конкретного вторинного ресурсу, а й орієнтується на потребу користувача у бібліографічній чи фактографічній інформації.

Перша з двох основних складових ДБА бібліотеки – документографічна – значніша за обсягом. Її наповненням є бібліографічні посібники. Вони становлять множину бібліографічних ресурсів, які виконують три основні суспільні функції в системі документних комунікацій: пошукову, комунікаційну, оціночну. Говорячи про критерії розмежування бібліографічного від небібліографічного, О. П. Коршунов формулює їх таким чином: «где бы ни обнаруживались и как бы терминологически ни обозначались вторично-документальные процессы (свертывание, аналитико-синтетическая переработка, избирательное распространение информации, библиографирование, аннотирование, каталогизация и т. д.) и соответствующие объекты (указатель литературы, документографическая ИПС, реферативный журнал, каталог, картотека, тематический план или проспект издательства, бланк заказа на литературу и т. п.), во всех случаях и в тех пределах, в каких речь идет о создании, доведении до потребителей сведений о документах (но не самих документов) в целях поиска, оповещения и рекомендации, мы имеем дело с библиографическими по своей сущностной природе явлениями» [12, с. 55].

Явний зовнішній пласт документографічної складової ДБА бібліотеки містить певним чином організовану (стандартизовану) бібліографічну інформацію у вигляді окремих документів (завершених або відкритого типу): бібліографічних списків, покажчиків, бібліографічних та реферативних оглядів, бесід та бюлетенів, бібліографічних та реферативних журналів, реферативних збірників, карткових каталогів і картотек, бібліографічних і реферативних БД. Окреслюючи їх як складові ДБА бібліотеки, доречно скористатися класифікацією бібліографічних посібників за суспільним призначенням, виокремивши відповідно джерела державної та національної, науково-допоміжної, професійно-виробничої, рекомендаційної, бібліотечно-каталожної бібліографії. Серед багатьох інших ознак, за якими можна сформувати різні фасетні групи джерел бібліографічної інформації, варто також взяти до уваги спосіб бібліографічної характеристики (рівень аналітико-синтетичного опрацювання) документів, застосовуваний при бібліографуванні, виділивши сигнальні, анотовані, реферативні (у т. ч. автореферати дисертацій, про які, як правило, не

згадують при характеристиці реферативних бібліографічних ресурсів), критико-бібліографічні, оглядові, технічно-кодовані бібліографічні посібники. Структуру та розгорнуту характеристику бібліографічних ресурсів як сукупності бібліографічних посібників, що є результатом бібліографування і за собом бібліографічного обслуговування, розлого подано у публікації Г. М. Швецової-Водки [13].

Зовнішній пласт фактографічної складової ДБА бібліотеки включає довідкові видання (енциклопедії, словники, довідники), фактографічні картотеки та бази даних. Стосовно наповнення цієї складової ДБА бібліотеки прослідковується її отождоження з підручним фондом бібліографічного відділу, яка сягає корінням в організацію роботи бібліотек 30-х років ХХ ст. Такі первинні документи, як збірники законодавства та інших офіційних матеріалів, твори класиків, збірники наукових праць, бібліотекознавчі монографії тощо можуть, за потреби, включатися до складу фонду бібліографічного відділу конкретної бібліотечної установи для забезпечення процесів довідково-бібліографічної діяльності, але це зовсім не означає, що вони є складовими тієї системи згорнутої інформації, якою є ДБА бібліотеки. Наприклад, автореферати дисертацій, як правило, не зберігаються у бібліографічному відділі, однак вони є складовими ДБА бібліотеки як реферативні бібліографічні посібники.

Враховуючи відсутність у системі бібліографічних посібників окремих тематичних та хронологічних ланок, а також цінність бібліографії, включеної до списку літератури, і такої, що використовується науковцями у процесі дослідження, вагоме значення для повноцінного функціонування системи документних комунікацій, інформаційного забезпечення науки мають приховані форми бібліографічної інформації, усі види якої взаємопов'язані та переплітаються одна з одною. Звертання до латентної бібліографічної інформації ґрунтується, насамперед, на затребуваності первинних документів, у яких вона вміщена. За допомогою первинних видань передається різна бібліографічна інформація: науково-допоміжна, рекомендаційна, книготорговельна, видавнича тощо.

Приховані форми бібліографічної інформації є невід'ємним сегментом ДБА бібліотеки, вони утворюють її латентну та афінну підсистеми. Специфіка виокремлених підсистем визначається, зокрема, тим, що їхні елементи розосереджені не лише по всьому бібліотечному фонду, але й за його

межами. Тому фізично неможливо зосередити в одному структурному підрозділі бібліотеки увесь її ДБА, а лише його ядро. Елементи латентної та афінної підсистем є також складовими онлайн-вих інформаційних ресурсів і входять до ДБА бібліотеки тоді, коли є доступними для неї.

Термінологічно оформити приховані форми бібліографічної інформації, надати їм власне найменування замість традиційних конструкцій пропонував І. Г. Моргенштерн, ініціюючи введення поняття «прихований бібліографічний посібник» [14, с. 93].

У термінологічному словнику «Библиотечное дело» (1997) було закріплено термін «латентная библиографическая информация» [15]. Однак інші словники і стандарти уникають цього терміна. Латентною (прихованою) вважають «бібліографічну інформацію, «яка схована» всередині небібліографічного документа, коли вона повідомляє про інші документи» [11, с. 15]. Джерелами латентної бібліографічної інформації є документи небібліографічного змісту та призначення (монографії, статті, довідкові видання, журнали, газети тощо), в яких вона вміщена у вигляді внутрішньокнижкових та прикнижкових, внутрішньожурнальних, внутрішньогазетних та пристатейних списків, покажчиків, оглядів, рецензій, бібліографічних посилань тощо. Її види можна систематизувати, виходячи з класифікації бібліографічних посібників за ознакою зовнішньої форми, поданої Г. М. Швецовою-Водкою. Одну групу утворюють ті посібники, які є самостійною частиною видання:

- внутрішньокнижковий бібліографічний посібник;
- внутрішньожурнальний бібліографічний посібник;
- внутрішньогазетний бібліографічний посібник.

Вони можуть бути різними за жанрами: бібліографічна довідка, бесіда, огляд, рецензія, бібліографічне повідомлення, бібліографічний запис, список, покажчик, путівник тощо.

Іншу групу становлять посібники, які є несамоїтною частиною видання:

- прикнижковий бібліографічний посібник;
- пристатейний бібліографічний посібник;
- допоміжний покажчик до видання;
- бібліографічне посилання.

Другу підсистему утворює афінна бібліографічна інформація, яка є інформацією про документ у самому документі. До афінної бібліографічної інформації відносять відомості про автора та назву, вихідні дані, видавничу анотацію,

зміст, допоміжні покажчики, примітки та коментарі, фрагменти передмов та післямов тощо, які допомагають ідентифікувати та використовувати документ. На її основі формується бібліографічний запис на документ, призначений для використання у бібліографічній діяльності та включення до самостійних бібліографічних посібників.

Афінна бібліографічна інформація з'явилася з появою самих джерел фіксованої інформації, латентна – пізніше, коли автори творів у тому чи іншому вигляді почали посилалися на своїх попередників. З XVIII ст. різні форми бібліографічної інформації розповсюдилися на сторінках небібліографічних періодичних видань у якості латентної бібліографічної інформації.

Розміщення критико-бібліографічної інформації в журналах у другій половині XVIII ст. вплинуло на теоретичне осмислення елементів латентної бібліографічної інформації. М. В. Ломоносовим були сформульовані вимоги до журналу як видання та до якості рецензій, що вмішувалися у ньому. У першій половині XIX ст. мали місце спроби розмежування бібліографії і критики. У 1836 р. для позначення малих форм критики, близьких до бібліографічної інформації, П. І. Кеппеном було введено поняття «критична бібліографія». До неї він відніс рецензії на нові книги, критичні огляди та критико-бібліографічні журнали. Сформульовані А. В. Мез'єром на початку XX ст. вимоги до завдань та функцій журнальної бібліографії зберегли своє значення й донині.

Інтерес до підготовки та використання прихованої бібліографічної інформації виник на межі XIX–XX ст. Питання прикнижкової бібліографії та бібліографії у серіальних виданнях у різні часи досліджували Н. М. Барська [16], М. В. Здобнов [17], І. Г. Моргенштерн [4; 14], З. М. Мульченко [18], В. В. Налімов [19], О. В. Тесля (Андрейченко) [20–22,] та ін. З одного боку, осмислювалися сутнісні характеристики несамостійних форм бібліографічної інформації, визначалася їх роль у системі документних комунікацій, з іншого – розглядалися питання методики підготовки такої інформації. У працях фахівців відтворено певну картину еволюції та специфіки латентних форм бібліографічної інформації, запропоновано уніфіковані моделі її оптимальної організації.

У 30 – 50-х роках XX ст. у працях К. Р. Симона [23], Л. Б. Хавкіної [24], Є. І. Шамурина [25] аналізувалися форми латентної та афінної бібліографічної інформації. К. Р. Симон, наприклад, розширив тлумачення поняття «внутрішньокнижкова бібліографія», включивши до нього посилання у

підрядкових примітках та у тексті. Він сформулював вимоги до складання внутрішньокнижкової бібліографії залежно від тематичної відповідності та принципів відбору літератури, спробував розробити методику складання прикнижкових бібліографічних описів. Л. Б. Хавкіна дала визначення і розкрила сутність понять «покажчики до книг», «покажчики до періодичних видань», розробила детальну методику їх складання.

На сторінках фахових видань висвітлювалися також питання повноти, точності описів, логічного групування і розташування матеріалу, залежності методики складання списків від типу видання та його читацького призначення. Найчастіше автори зупинялися на питаннях залежності бібліографічного опису у прикнижкових і пристатейних бібліографіях від читацького призначення та особливостей жанру списків. Приділялась увага також різноманіттю жанрів внутрішньожурнальної бібліографічної інформації та її методичним особливостям у різних виданнях.

Зміна дефініції терміна «бібліографічна інформація» та визнання його в якості загального бібліографічного поняття, а не в якості позначення конкретної форми бібліографічної роботи давали можливість більш ґрунтовно розробляти проблематику латентних форм існування бібліографічної інформації. Однак у 70–80-х роках XX ст. було опубліковано небагато праць. Розгляд бібліографічної інформації в динаміці її прояву частіше мало галузевий характер і не вирізнялося значним хронологічним охопленням. Стан бібліографічної інформації у періодичних виданнях комплексно взагалі не вивчався. Основними роботами з питань оформлення бібліографічних посилань та підготовки списків літератури у наукових виданнях були праці Ю. В. Альберта [26; 27].

Вивчаючи бібліографічну інформацію у серіальних виданнях, О. В. Тесля наголошує на суттєвому значенні латентних форм бібліографічної інформації для формування та подальшого розвитку системи документних комунікацій, адже вони кумулюють цінну бібліографічну інформацію за темою, інформують головним чином про ті дослідження, результати яких були використані авторами. По суті, це оригінальні бібліографічні посібники, основну функцію яких дослідниця вбачає у налагодженні зв'язку між старим та новим знанням шляхом включення актуальних елементів старого знання до складу нового на основі їх оцінки, відбору та інформаційного згортання. За собом реалізації цього зв'язку, його наслідком стає

латентна бібліографічна інформація, що поєднує даний текст з іншими текстами та є активно діючим елементом інформаційного середовища [22, с. 222]. Різні форми існування латентної бібліографічної інформації дослідниця класифікує як латентний бібліографічний посібник і бібліографічне посилання. На відміну від О. В. Теслі, Г. М. Швецова-Водка відносить бібліографічне посилання до однієї з несамотійних форм бібліографічного посібника [11, с. 103].

У сучасному вітчизняному бібліографознавстві функціонування бібліографічної інформації розглядається переважно у зв'язку з вивченням бібліографічної діяльності, бібліографічного знання, наданням бібліографічної інформації в електронному вигляді, електронної каталогізації тощо. Водночас спостерігається значне зростання інтересу до методичної сторони питання. Багато праць присвячено проблемам правильності оформлення прикнижкових і пристатейних списків літератури, бібліографічних посилань у наукових та інших виданнях. Проте, як відзначають автори методичних рекомендацій «Бібліографічне оформлення наукових робіт», «публікації, в яких наведено приклади оформлення бібліографічних записів, підготовлені фахівцями бібліотек, окремими дослідниками та навіть Вищою атестаційною комісією, на жаль, містять прикрі помилки, що дезорієнтують авторів» [28, с. 5].

Належна увага проблемам латентної та афінної бібліографічної інформації приділяється у суміжних з бібліографознавством галузях – книгознавстві та видавничій справі. Взяти хоча б поняття «бібліографічний апарат видання», яке визначається тут як «сукупність наявних у виданні бібліографічних посилань, прикнижкових чи пристатейних бібліографічних списків літератури та бібліографічних покажчиків (іменних, предметних, географічних тощо)» [29, с. 22].

Важливим завданням бібліографознавства є відображення прихованої бібліографічної інформації у ДБА бібліотеки як системі інтелектуального доступу до знань та забезпечення можливостей її пошуку. Інструментарієм слугує бібліографія та метабібліографія. Саме цими засобами здійснюється переведення прихованих форм бібліографічної інформації до явного, зовнішнього, пласту ДБА бібліотеки та наближення їх до користувача.

Насамперед тут варто звернутися до важливої одиниці бібліографічної інформації – бібліографічного запису, а саме – до його повноти. Він має містити якомога більше відомостей про елементи

афінної та латентної бібліографічної інформації у виданні. Відомості про прикнижкову та внутрішньокнижкову бібліографію, у т. ч. пристатейну бібліографію у довідкових виданнях, підрядкові посилання, вступні статті та передмови, наявність допоміжних покажчиків мають відображатися не як факультативні, а як обов'язкові елементи бібліографічного опису. Це стосується і бібліотечних каталогів, і завершених бібліографічних посібників. До бібліографічного запису варто включати анотацію чи реферат та зміст (оглав). В електронному варіанті ключові слова змісту мають бути пошуковими елементами запису.

Має сенс трудомісткий процес аналітичного опису внутрішньокнижкових, внутрішньожурнальних, внутрішньогазетних бібліографічних посібників, які доповнюють каталоги бібліографічних видань та метабібліографічні бази даних і можуть містити вузькотематичні та маловідомі джерела.

Автореферати дисертацій як бібліографічні посібники можуть значно розширити свою інформаційну місткість, якщо до них включати списки використаної у дисертаційних дослідженнях літератури, принаймні – до їх електронних версій. Приклади такого подання матеріалу вже існують в онлайновому середовищі.

У процесі інформаційного пошуку потрібно враховувати коло бібліографічних матеріалів, які відображаються у метабібліографічних джерелах. Значний часовий проміжок охоплюють щорічники «Библиография советской библиографии» та «Библиография российской библиографии», в яких описано (крім окремо виданих бібліографій та бібліографічної періодики) бібліографічні покажчики і списки, опубліковані у періодичних виданнях, збірниках, прикнижкові та пристатейні списки, покажчики до періодичних видань, огляди літератури, видавничі та книготорговельні каталоги, списки бібліотечних надходжень і (як виняток) деякі рукописні бібліографічні покажчики, що викликають підвищений інтерес за своєю тематикою.

Щорічний покажчик бібліографічних посібників «Метабібліографія України» інформує не лише про окремо видані бібліографічні посібники, а й про їх латентні форми – найвизначніші прикнижкові та пристатейні списки, бібліографічні підрядкові примітки. Додатком до бібліографічного покажчика «Бібліотекознавство і бібліографія України» у 2008 р. було видано посібник «Прикнижкова бібліографія». Поточний посібник «Літопис рецензій» вміщує аналітичні описи рецензій, опублікованих у періодичних виданнях. Інфор-

мацію про автореферати дисертацій до 1991 р. відображено у «Літописі книг», після 1991-го вони описуються в окремому «Літописі авторефератів дисертацій».

Різна за формою та жанрами, прихована бібліографічна інформація займає значне місце в різномплановому інформаційному середовищі поряд з системою бібліографічних літописів, покажчиків, реферативної періодики, що підтверджується динамікою зростання обсягів латентної бібліографічної інформації в сучасному документному потоці.

Прогалиною у вивченні латентної бібліографічної інформації є осмислення та дослідження її як підсистеми ДБА бібліотеки. Це стосується й афінної бібліографічної інформації. Обґрунтування даного аспекту дасть змогу вдосконалювати систему довідково-бібліографічного обслуговування учених та фахівців, систему довідково-бібліографічної діяльності загалом. Робота, яка вже здійснюється, потребує аналізу та узагальнення.

Список використаних джерел

- ГОСТ 7.26–80. Библиотечное дело. Основные термины и определения. Стандарты по библиотечному делу и библиографии : изд. офиц. М. : Изд-во стандартов, 1985. С. 125–137.
- Библіографічна робота в бібліотеці: організація і методика / под ред. О. П. Коршунова. М. : Кн. палата, 1990. 255 с.
- Справочник библиографа / науч. ред.: А. Н. Ванеев, В. А. Минкина. Изд. третье, перераб. и доп. СПб : Профессия, 2006. 591 с. (Сер.: Библиотека).
- Моргенштерн И. Г. Информационный и книжный мир. Библиография : (избранное) / И. Г. Моргенштерн. СПб : Профессия, 2007. 440 с.
- Терешин В. И. Так что же такое – СБА и СБФ в библиотеке? / В. И. Терешин. Библиография. 1994. № 2. С. 22–25.
- Шкаріна В. А. Концепція ДБА бібліотеки / В. А. Шкаріна. Наук. пр. НБУВ. К., 2007. Вип. 18. С. 198–209. Бібліогр.: 11 назв.
- Симон К. Р. Библиография. Основные понятия и термины / К. Р. Симон ; Фундам. б-ка обществ. наук им. Волгина. М. : Книга, 1968. 159 с.
- Толкачев Н. Т. Справочно-библиографический аппарат массовой библиотеки (принципы и методы его формирования, структура и состав) / Н. Т. Толкачев. Вopr. библиотечковедения и библиогр. Минск, 1972. Вып. 1. С. 22–30.
- Соколов А. В. Библиографическая информация как разновидность фактографической информации. Совет. библиогр. 1983. № 5. С. 39–46.
- Фокеев В. А. Природа библиографического знания : монография / В. А. Фокеев ; Рос. гос. б-ка. М. : РГБ, 1995. 350 с.
- Швецова-Водка Г. М. Вступ до бібліографознавства : навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка ; М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Київ : Кондор, 2004. 217 с. Бібліогр. у кінці розд. та у тексті.
- Коршунов О. П. Библиографоведение [Электронный ресурс] : общий курс. Основы теории библиографии : учеб. для библ.-информ. фак. вузов. Электрон. дан. М., 2000. 149 с. URL: <http://www.lib.tsu.ru/win/metod/Korschunov.pdf>.
- Швецова-Водка Г. М. Бібліографічні ресурси України: загальна характеристика : навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка ; М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманітар. ун-т. Рівне, 2000. 205 с. Бібліогр.: с. 178–192.
- [Моргенштерн И. Г. «Скрытое библиографическое пособие»] / И. Г. Моргенштерн. Совет. библиогр. 1988. № 1. С. 93.
- Библиотечное дело : терминолог. слов. / Рос. гос. б-ка ; сост.: Т. А. Бахтурина [и др.]. М. : РГБ, 1997. 167 с. Бібліогр.: с. 162–166. Сист. указ. терминов: с. 141–161.
- Барская Н. М. Выявление неиспользованных возможностей прикнижных и пристатейных указателей в библиографическом поиске (на материале исторической литературы) / Н. М. Барская. Исследование проблем оптимизации библиотечно-библиографических ресурсов научной информации. Л., 1977. С. 123–153.
- Здобнов Н. В. За культурную библиографию / Н. В. Здобнов. Избранное : тр. по библиотековедению и книговедению. М., 1980. С. 23–28.
- Мульченко З. М. Исследование информационных потоков в науке на основе библиографических ссылок : автореф. дис. ... канд. пед. наук / З. М. Мульченко. М. : МГИК, 1970. 29 с.
- Налимов В. В. Наукометрия. Изучение развития науки как информационного процесса / В. В. Налимов, З. М. Мульченко. М. : Наука, 1969. 192 с.
- Андрейченко Е. В. Библиографическая информация в современных периодических изданиях (на материале литературно-художественных и филологических журналов) / Е. В. Андрейченко. Вестн. культуры и искусств. 2005. № 2. С. 154–156.
- Тесля Е. В. О латентной библиографической информации в журналах «Вестник Европы» и «Русское богатство» / Е. В. Тесля. Вестн. Ом. ун-та. 2013. № 3. С. 190–192.
- Тесля Е. В. Статус и значение библиографической информации в сериальных изданиях в современной системе информационных ресурсов / Е. В. Тесля. Вестн. Ом. ун-та. 2011. № 3. С. 222–225.
- Симон К. Р. О методике составления прикнижных библиографий / К. Р. Симон. Совет. библиогр. 1949. № 1. С. 13–20.
- Хавкина Л. Б. Составление указателей к содержанию книг и периодических изданий : опыт практ. пособия с примерами и рис. в тексте / Л. Б. Хавкина. М. ; Л. : Гос. соц.-экон. изд-во, 1931. 144 с.
- Шамурин Б. И. Описание журнальных статей / Б. И. Шамурин. М. : Госкультпросветиздат, 1949. 72 с.
- Альберт Ю. В. Библиографическая ссылка : справочник / Ю. В. Альберт ; отв. ред. И. Я. Госин. Киев : Наук. думка, 1982. 248 с. Бібліогр.: с. 241–248.
- Альберт Ю. В. Списки литературы в научных изданиях: составление и оформление / Ю. В. Альберт ; отв. ред. И. Я. Госин. Киев : Наук. думка, 1988. 151 с. Бібліогр.: с. 128.
- Бібліографічне оформлення наукових робіт : метод. рек. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; уклад.: І. Г. Лобановська, О. Г. Помчалова, Н. Д. Грудніна. Київ, 2015. 93 с. (Серія «На допомогу професійній самоосвіті працівників освітянських бібліотек» ; вип. 12). Бібліогр.: с. 91–93.
- Словник книгознавчих термінів / В. Я. Буран, В. М. Медведєва, Г. І. Ковальчук, М. І. Сенченко ; Кн. палата України. Київ : Арагта, 2003. 159 с.

References

- GOST 7.26–80. Sistema standartov po informatsii, bibliotечnomu i izdatelskomu delu. Bibliotечnoe delo. Osnovnye terminy i opredeleniia [State Standard 7.26–80. System of standards on information, librarianship and publishing. Librarianship. Basic

terms and definitions]. *Standarty po bibliotechnomu delu i bibliografii – Standards for Librarianship and Bibliography*. Moskva: Izd-vo standartov, pp. 125–137 [in Russian].

2. Korshunov, O. P. (Ed.). (1990). Bibliograficheskaia rabota v biblioteke: organizatsiia i metodika [Bibliographic work is in a library: organization and methodology]. Moskva: Kn. palata [in Russian].

3. Vaneiev, A. N., & Minkina, V. A. (Eds.). (2006). Spravochnik bibliografa [Reference book of bibliographer]. Saint Petersburg: Profession [in Russian].

4. Morgenshtern, I. G. (2007). Informatsionnyi i knizhnyi mir Bibliografiia. [Informative and book world. Bibliography]. Saint Petersburg: Profession [in Russian].

5. Tereshin, V. I. (1994). Chto zhe takoe – SBA i SBF v biblioteke? [What such – reference-bibliographical tools and reference-bibliographical fund in a library?]. *Bibliografiia*, 2, 22–25 [in Russian].

6. Shkarina, V. A. (2007). Kontsepsiia dovidkovo-bibliograficheskogo aparatu biblioteki [The concept of reference-bibliographical tools of the library]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho*, issue 18, pp. 198–209. Kyiv [in Ukrainian].

7. Simon, K. R. (1968). Bibliografiia. Osnovnye ponyatiia i terminy [Bibliography. Basic concepts and terms]. Moskva: Kniga [in Russian].

8. Tolkachev, N. T. (1972). Spravochno-bibliograficheskaia apparat massovoi biblioteki (printsipy i metody ego formirovaniia. struktura i sostav) [Reference-bibliographical tools of mass library (principles and methods of his forming, structure and composition)]. *Voprosy bibliotekovedeniia i bibliografii*, issue 1, pp. 22–30 [in Russian].

9. Sokolov, A. V. (1983). Bibliograficheskaia informatsiia kak raznovidnost faktograficheskoi informatsii [Bibliographic information as variety of factographic information]. *Sovetskaia bibliografiia*, 5, 39–46 [in Russian].

10. Fokeev, V. A. (1995). Priroda bibliograficheskogo znanii [Nature of bibliographic knowledge]. Moskva: RGB [in Russian].

11. Shvetsova-Vodka, H. M. (2004). Vstup do bibliograficheskoi nauki [Introduction to bibliographic science]. Kyiv: Kondor [in Ukrainian].

12. Korshunov, O. P. (2000). Bibliografovedenie [Bibliographic science]. Moskva. URL: <http://www.lib.tsu.ru/win/metod/Korschunov.pdf> [in Russian].

13. Shvetsova-Vodka, H. M. (2000). Bibliograficheski resursy Ukrainy: zahalna kharakterystyka [Bibliographic resources of Ukraine: general characteristics]. Rivne [in Ukrainian].

14. Morgenshtern, I. G. (1988). «Skrytoe bibliograficheskoe posobie» [«Hidden bibliographic manual»]. *Sovetskaia bibliografiia*, 1, 93 [in Russian].

15. Bakhturina, T. A. (Eds.). (1997). Bibliotechnoye delo: terminol. slov. [Librarianship: terminological dictionary]. Moskva: RGB [in Russian].

16. Barskaia, N. M. (1977). Vyavlenie neispolzovannykh vozmozhnostei priknizhnykh i pristateinykh ukazatelei v bibliograficheskom poiske (na materiale istoricheskoi literatury) [Identification of unused in links in books and links in articles in bibliographic search (on material of historical literature)].

Issledovanie problem optimizatsii bibliotechno-bibliograficheskikh resursov nauchnoi informatsii [Research of problems of optimization of library-bibliographic resources of scientific information], pp. 123–153. Leningrad [in Russian].

17. Zdobnov, N. V. (1980). Za kulturnuiu bibliografiu [For cultural bibliography]. Izbrannoe: trudy po bibliotekovedeniui i knigovedeniui – Select: Labours on library science and bibliography, pp. 23–28. Moskva [in Russian].

18. Mulchenko, Z. M. (1970). Issledovaniie informatsionnykh potokov v nauke na osnove bibliograficheskikh ssylok: [Research of informative streams in science on the basis of bibliographic references]. Extended abstract of candidate's thesis. Moskva: MGIK [in Russian].

19. Nalimov, V. V., & Mulchenko, Z. M. (1969). Naukometriia. Izuchenie razvitiia nauki kak informatsionnogo protsesssa [Scientometrics. Study of development of science as an informative process]. Moskva: Nauka [in Russian].

20. Andreichenko, E. V. (2005). Bibliograficheskaia informatsiia v sovremennykh periodicheskikh izdaniakh (na materiale literaturno-khudozhestvennykh i filologicheskikh zhurnalov) [Bibliographic information in modern periodicals (on the basis of literary, artistic and philological journals)]. *Vestnik kultury i iskusstv – Herald of Culture and Arts*, 2, 154–156 [in Russian].

21. Teslia, E. V. (2013). O latentnoi bibliograficheskoi informatsii v zhurnalakh «Vestnik Evropy» i «Russkoe bogatstvo» [About latent bibliographic information in magazines «Vestnik Evropy» and «Russkoe bogatstvo»]. *Vestnik Omskogo universiteta – Herald of the Omsk university*, 3, 190–192 [in Russian].

22. Teslia, E. V. (2011). Status i znachenii bibliograficheskoi informatsii v serialnykh izdaniakh v sovremennoi sisteme informatsionnykh resursov [Status and value of bibliographic information in serial editions in the modern system of informative resources]. *Vestnik Omskogo universiteta – Herald of the Omsk university*, 3, 222–225 [in Russian].

23. Simon, K. R. (1949). O metodike sostavleniia priknizhnykh bibliografii [About methodology of drafting bibliography links in book]. *Sovetskaia bibliografiia*, 1, 13–20 [in Russian].

24. Khavkina, L. B. (1931). Sostavlenie ukazatelei k soderzhaniiu knig i periodicheskikh izdani. Moskva; Leningrad: Gos. soc.-ekon. izd-vo [in Russian].

25. Shamurin, B. I. (1949). Opisanie zhurnalnykh statei [Description of journal articles]. Moskva: Goskultprosvetizdat [in Russian].

26. Albert, Yu. V. (1982). Bibliograficheskaia ssylka [Bibliography link]. Kiev: Nauk. dumka [in Russian].

27. Albert, Yu. V. (1988). Spiski literatury v nauchnykh izdaniakh: sostavlenie i oformleniie [Lists of literature in scientific publications: compilation and design]. Kiev: Nauk. dumka [in Russian].

28. Lobanovska, I. H., Pomchalova, O., H. & Hrudinina, N. D. (Eds.). (2015). Bibliografichne oformlenniia naukovykh robit [Bibliographic registration of scientific works]. Kyiv [in Ukrainian].

29. Buran, V. Ya. et. al. (2003). Slovyk knyhoznavchykh terminiv [Dictionary of bibliography terms]. Kyiv: Aratta [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.06.2017 р.

Vitalina Shkarina,

researcher of Vernadsky National Library of Ukraine

LATENT AND AFFINE SUBSYSTEMS OF REFERENCE-BIBLIOGRAPHICAL TOOLS OF LIBRARY

Article outlines approaches to determination of the structure of reference-bibliographical tools of library as a system, a value opens up for his valuable functioning of latent and affine bibliographic information.

Keywords: reference-bibliographical tools, classification of bibliographic resources, latent bibliographic information, affine bibliographic information.